

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van:

Groep 5 architecten en stedenbouwers

groep 5

PTT Museum

Institute of Social Studies

NUFFIC

Hollandsche Beton Maatschappij

KORTENAERKADE 11 EN 12

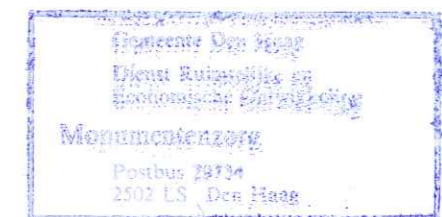
van directiekantoor tot internationaal onderwijsinstituut

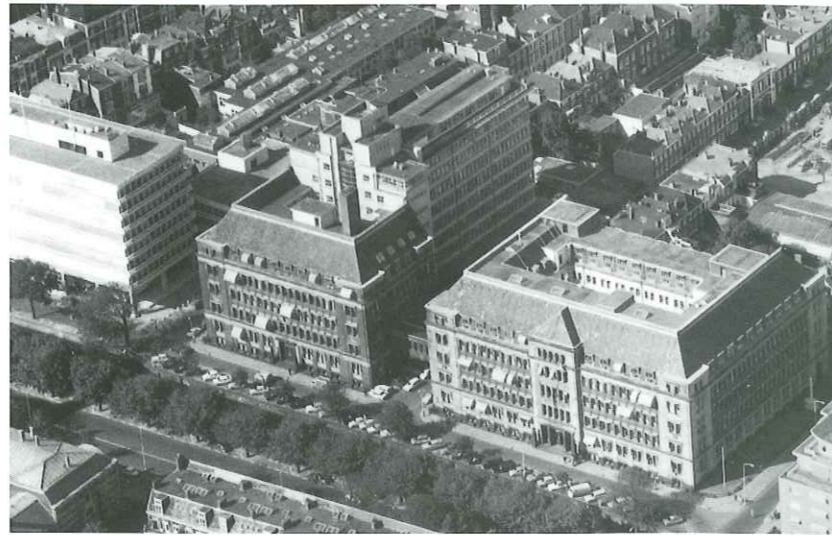

uitgave/ productie en vormgeving: Gemeente Den Haag, Dienst REO

druk: Facilitaire Dienst/Drukkerij Den Haag

1993.09.1400.MG

KORTENAERKADE 11 EN 12

door:

drs. J.J. Havelaar, kunsthistoricus

J. Marges, Dienst REO afd. Verkeer

ir. A. van Dop en A. Nowodny dipl.ing., Groep 5 Architecten en stedenbouwers

mw. M. Klatter, Institute of Social Studies

drs. J.J. van der Horst, Voorlichting NUFFIC

dr. G. Hogesteegeer, PTT museum

mw. S. Koole, Hollandsche Beton Maatschappij

onder redactie van Koen van Gulik,

Tradukoer

Gemeente Den Haag, Dienst Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling

omslag: foto Kortenaerkade 11 en 12 (Dick Vanbeurden, Hollandsche Beton Maatschappij)
Luchtopname van de gebouwen aan de Kortenaerkade, omstreeks 1930-1940 (het Nederlands PTT Museum, Den Haag)

VOORWOORD

Het is mij een genoegen de internationale onderwijs- en onderzoeksinstituten Nuffic en ISS te feliciteren met hun nieuwe behuizing, aan en rond de Haagse Kortenaerkade.

Van oudsher is Den Haag een sterk internationaal georiënteerde gemeente. Wij zijn een stad van ambassades, maar ook van het Internationaal Gerechtshof, Den Haag huisvest hoofdkantoren van multinationale ondernemingen en er zijn vele andere internationale instellingen. De Nuffic en het ISS hebben eveneens een lange Haagse historie. Het is dan ook zeer verheugend dat de beide instituten, toen zij zich moesten herbezinnen op hun huisvesting, opnieuw voor Den Haag kozen.

Voor onze stad is dat bijzonder belangrijk; ik beschouw het ISS als de toekomstige Universiteit voor de Derde Wereld.

Ook als lid van het Curatorium van het ISS, heb ik mij zeer betrokken gevoeld bij de verhuizing van de instituten. De betekenis van de instituten heb ik reeds gememoreerd; ik ben daarom blij, de betreffende bewindslieden te hebben kunnen overtuigen van de noodzaak van herhuisvesting op deze plek.

Bij die nieuwe huisvesting en de totstandkoming van het complex is de gemeente Den Haag nauw betrokken geweest. Financieel heeft de gemeente bijgedragen aan de aula,

die tevens door derden te benutten is. We mogen vaststellen dat de invulling dit bijzondere complex een nieuw leven geeft. Daarbij brengt de vervanging van een deel van de bebouwing door nieuwbouw voor studentenhuysvesting, zowel een stedenbouwkundige verbetering als een versterking van de multifunctionaliteit. De nieuwe functies aan de Kortenaerkade geven zo een impuls aan het gehele gebied.

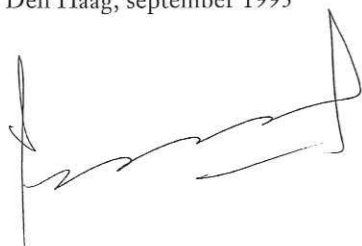
Directie en rector van het ISS mag ik graag complimenteren voor al hetgeen zij deden voor deze verhuizing met het Nuffic. En ook al zijn er nog geen andere instituten voor internationaal onderwijs gelijktijdig meegekomen, de locatie biedt ook in de toekomst voldoende ruimte!

In de gebouwen aan de Kortenaerkade waar nu ISS en Nuffic hun domicilie hebben gekregen, was van oorsprong de Centrale Directie van de PTT gevestigd. Enige jaren geleden betrof de PTT nieuwbouw elders in de stad. Niet onvermeld mag blijven dat diezelfde PTT vervolgens zeer veel medewerking heeft verleend bij het bewerkstelligen van de nieuwe bestemming van de panden. En ook de gemeente is zeer content dat een locatie die niet meer voor grootschalige kantoorontwikkelingen geëquipeerd is, zo'n sterke andere functie krijgt. Een eerste klas voorbeeld van geslaagde stedelijke vernieuwing.

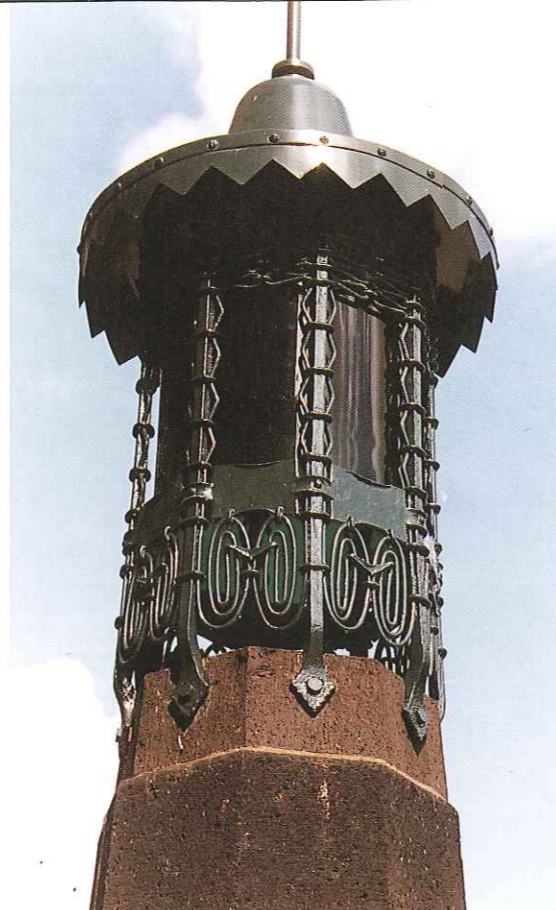
Het zijn markante panden aan de Kortenaerkade, op een markante plek in de stad, zo aan de rand van het

historische centrum en pal tegenover de Koninklijke Stallen en de Paleistuin. De officiële ingebruikname van de gebouwen is dan ook meer dan voldoende aanleiding om eens het verhaal te vertellen van die (deels monumentale) panden, de vorige gebruikers, de voorgeschiedenis en de recente bouwactiviteiten; telkens van een verschillende zijde belicht. En er is natuurlijk het verhaal over de instituten zelf. Dit boekje, vervaardigd in samenwerking tussen de betrokken partijen, vertelt u dat verhaal.

Den Haag, september 1993

de burgemeester van Den Haag,
mr.dr. A.J.E.Havermans

INHOUD

Van directiekantoor tot internationaal
onderwijsinstituut
door drs. J.J. Havelaar

Gemeentelijke inbreng
door J. Marges

Restauratie en nieuwbouw aan de Kortenaerkade
door ir. A. van Dop en A. Nowodny dipl.ing.

STAATSbedrijf of staatsBEDRIJF;
PTT aan de Kortenaerkade
door dr. G. Hogesteeger

Institute of Social Studies
door mw. M. Klatter

De NUFFIC
door drs. J.J. van der Horst

Grootschalige renovatie van monumentale panden aan
de Kortenaerkade
door mw. S. Koole

2

VAN DIRECTIEKANTOOR TOT INTERNATIONAAL ONDERWIJSINSTITUUT

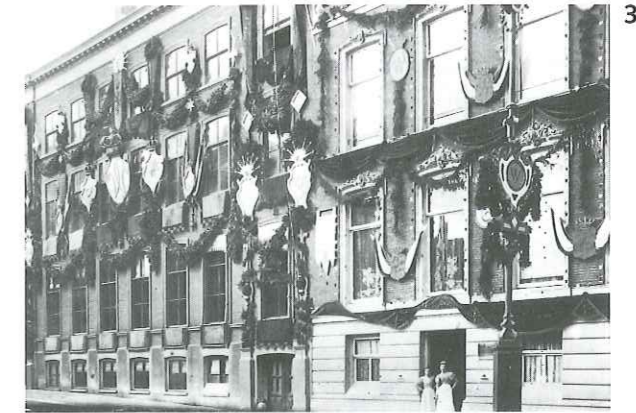
*"En snelt, verstill, bij dagen en bij nachten Alweegs
naar zijn bestemming voort."* P.C. Boutens
(slotregels inscriptie boven hoofdingang)

Aan de lommerrijke Kortenaerkade, die een deel vormt van de 17e-eeuwse grachtengordel rond Den Haag, strekt zich het voormalige complex uit van het hoofdbestuur der PTT. De gebouwen zijn imposante vertegenwoordigers van de Haagse kantoren-geschiedenis in heden en verleden.

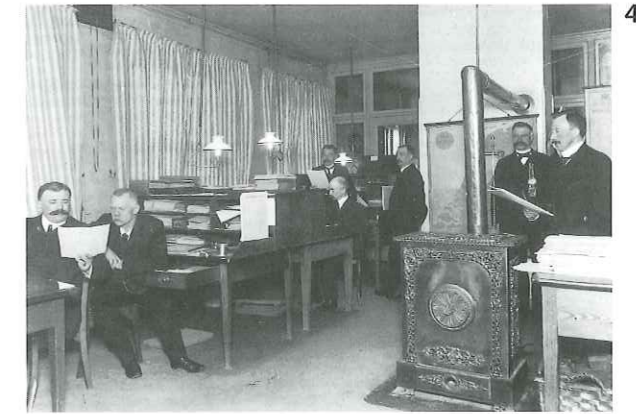
Hoofdbestuur P en T

Onder minister C. Lelie werd de Post- en Telegraafdienst in 1893 losgemaakt van het departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Er kwam een zelfstandige administratie met aan de top een hoofdbestuur. De eerste directeur-generaal Havelaar (1893-1902) kreeg een eigen staf van vijf hoofdamttenaren, twee hoofdinspecteurs en één hoofdingenieur Telegrafie. Het hoofdbestuur P en T ressorteerde rechtstreeks onder het ministerie van W, H en N, maar kreeg een grote mate van zelfstandigheid. Financieel bleef P en T echter geheel afhankelijk van het ministerie.

Het hoofdbestuur met zijn ruim 90 bedienden vestigde zich aan de Parkstraat 2a, waar het kantoor gestaag groeide. De omvang was in 1897 zo toegenomen dat

3

4

het hoofdbestuur werd onderverdeeld in 10 afdelingen, waarvan er verschillende elders werden gehuisvest. Het ruimtegebrek werd helemaal precair toen in 1919 de hoofdinspectie Telefonie aan P en T werd toegevoegd. De dienst waaierde uit over omliggende gebouwen aan de Parkstraat, de nabij gelegen Kazernestraat en het Noordeinde. Bovendien was tijdens de Eerste Wereldoorlog het aantal personeelsleden sterk

2. Werkkamer van de hoofdingenieur, Kortenaerkade 12, 1923 (het Nederlands PTT Museum, Den Haag)
3. Gebouw hoofdbestuur der PTT aan de Parkstraat tijdens de kroningsfeesten van 1898 (het Nederlands PTT Museum, Den Haag)
4. Interieur van het gebouw van het hoofdbestuur Parkstraat 2a; kantoor van de 7e afdeling, omstreeks 1910 (het Nederlands PTT Museum, Den Haag)

toegenomen, van 337 in 1914 tot 477 in 1918. Vanwege het nijpende ruimtegebrek was al kort na de eeuwwisseling het plan ontstaan om een nieuw gebouw voor het hoofdbestuur te ontwerpen, waarin alle afdelingen zouden worden samengebracht. Voor een

geschikte lokatie viel het oog op de Kortenaerkade, een toen reeds bebouwde straat aan de rand van het Zeeheldenkwartier. Op het terrein stonden woningen en voor tot aankoop van de grond kon worden overgegaan, moest het gebied onteigend worden door de gemeente. Een grondruil van dit gemeenteterrein aan de Kortenaerkade tegen rijksgrond bij het Buitenhof en omgeving, nodig voor de aanleg van de Hofweg, maakte deel uit van de onderhandelingen. Zowel met de grondruil als met het maken van de plannen voor de bouw verstreken vele jaren.

Eerste ontwerpen

Tijdens de bestuursperiode van directeur-generaal G.J.C.A. Pop (1902-1913) werden de eerste stappen gezet voor een nieuw hoofdgebouw. Daar de totstandkoming van gebouwen niet tot de bevoegdheden van de

administratie P en T behoorde, werd overleg gepleegd met de rijksbouwmeester C.H. Peters. In het PTT-archief bevinden zich tekeningen uit de jaren 1908 en 1909 voor een gebouwencomplex tussen de De Ruyterstraat en de Zeestraat. Het eerste ontwerp uit 1908 toont een opmerkelijk halfronde hoofdingangspartij op de hoek Kortenaerkade/-De Ruyterstraat. Ook in de plattegrond is de cirkel nadrukkelijk aanwezig. Het complex bestaat uit twee gebouwen met beide een min of meer U-vormige plattegrond, die door middel van een tunnel verbonden worden. In het midden van het tweede gebouw, tussen de Bazarlaan en de Zeestraat, is een ingangspartij met trappenhuis gesitueerd.

Ook in het tweede ontwerp uit 1909 functioneert de hoek Kortenaerkade/De Ruyterstraat als blikvanger met net als in het ontwerp van 1908 de kantoren van de directeur-generaal en zijn staf op de eerste verdieping. Dit gedeelte is een brede rechthoek, die door een tussensluit op de begane grond verbonden is met een onafhankelijk gebouw richting Zeestraat. Beide gebouwen zijn voorzien van binnenplaatsen. Waarom geen van deze plannen werd uitgevoerd, blijft vooralsnog onduidelijk.

Definitief plan

In 1914 kwam de grond in eigendom van het Rijk en kregen de plannen vermoedelijk onder leiding van de toenmalige rijksbouwmeester D.E.C. Knuttel hun beslag. Het eerste gebouw (Kortenaerkade 11), dat in dit jaar werd ontworpen, het zogenaamde nevengebouw, bevindt zich tussen de De Ruyterstraat en de Bazarlaan. Het heeft een U-vormige plattegrond met in

het midden de hoofdingang met een monumentale trap, die naar de hal op de bel-etage leidt. Aan de andere zijde van de hal is het trappenhuis dat leidt naar de overige verdiepingen. In het souterrain waren de archieven, een kolenopslag en een rijwielstalling ondergebracht. Op de vier verdiepingen bevonden zich de kantoorruimten met op de derde étage aan de Bazarlaan een conciërgewoning, die de gehele zijarm besloeg. De kapverdieping was nagenoeg geheel open gelaten. Aan de binnenzijde van de U-vorm bevonden zich de gangen die alle ruimten met elkaar verbonden. Uit archiefstukken blijkt, dat de indeling van het gebouw zo lang mogelijk open is gehouden daar het ernaast te bouwen hoofdgebouw voorlopig nog niet klaar zou zijn en de indeling dus tijdelijk was. In 1917 werd het plan voor het nevengebouw goedgekeurd en startte de bouw. Overigens ging men er aanvankelijk van uit dat ook een deel van het ministerie van waterstaat hier gehuisvest zou worden. Later was het kantoor van de directe belastingen enkele jaren op de bel-étage gevestigd.

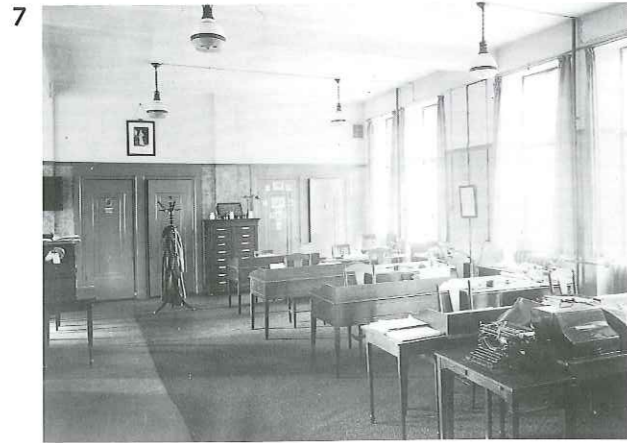
Het ontwerp voor het hoofdgebouw (Kortenaerkade 12) werd midden 1920 goedgekeurd waarna met de bouw kon worden begonnen. Dit complex heeft een vierkante plattegrond met een grote binnenplaats en telt eveneens vier kantoorétages, een souterrain en een kapverdieping. Ook hier is in het midden van de gevel aan de Kortenaerkade de monumentale hoofdingang met trappenhuis aangebracht, dat hier naar de burelen van het hoofdbestuur leidt. In tegenstelling tot het nevengebouw is in de gevel van het hoofdgebouw veel natuursteen gebruikt. Zowel de ingangspartij als de hoekrisalieten zijn met tufsteen bekleed en zijn

voorzien van beeldhouwwerk. Op de bel-etage lagen de kamers van de directeur-generaal en zijn staf en een grote vergaderzaal. Voor de aankleding van deze ruimten werden kosten nog moeite gespaard. De belangrijkste ruimten kregen een houten betimmering. Het meubilair werd, waarschijnlijk door toedoen van de toenmalige administrateur Van Royen, door de architect Willem Penaat ontworpen. De grote eikehouten meubelstukken werden bij de firma Pander in Den Haag vervaardigd en de kleinere meubels bij de firma Kraak in Amsterdam. De andere etages vormden het gebied voor het overige personeel en waren naar behoefte in kleine of grotere ruimten ingedeeld. De gebouwen werden met een tunnel en een luchtbrug op de eerste verdieping met elkaar verbonden.

6. Ansichtkaart Kortenaerkade (verzameling Haags Gemeentearchief)

5. Kortenaerkade rond 1900 voor de sloop van de oude bebouwing (verzameling Haags Gemeentearchief)

Rijksbouwmeester

De beide gebouwen zijn strikt symmetrisch ontworpen en passen in de toenmalige ontwerpstyl van het bureau van de Rijksbouwmeester. Het zijn traditionele en sterk classicistisch geïnspireerde bouwwerken. Dit komt vooral tot uiting in de plattegrond, de risalieten en de mansarde-achtige daken. Het complex vormt een markant voorbeeld van representatieve overheids-architectuur, die vooral waardigheid en monumentaliteit moest uitstralen. Opvallend in de vormgeving zijn de decoratieve elementen, zoals het beeldhouwwerk van J.P.H. van Lunteren en het sierlijke smeedwerk bij beide ingangspartijen. Hier is duidelijk de invloed van de Amsterdamse School zichtbaar. Onduidelijk blijft welke architect de gebouwen heeft ontworpen. Vermoedelijk is het basisontwerp van het complex afkomstig van ir. M.J. Granpré Molière en heeft ook de rijksbouwmeester D.E.C. Knuttel zich niet onbetuigd gelaten. Zijn in 1917 voltooide

ministerie van Landbouw (nu Economische Zaken) aan de Bezuidenhoutseweg vertoont in essentie nogal wat overeenkomsten met dit complex aan de Kortenaerkade. Zeker is ook dat ir. G.C. Bremer, vanaf 1924 rijksbouwmeester, met name bij het ontwerpen van het hoofdgebouw betrokken is geweest. Aangezien hij pas in 1916 bij de dienst Landsgebouwen werd aangesteld, zal zijn betrokkenheid met het nevengebouw, waarvan het ontwerp uit 1914 dateert, minder zijn geweest. Waarschijnlijk is door zijn toedoen wel het decoratieve aspect meer benadrukt, een element dat ook in zijn latere werk nadrukkelijk aanwezig is.

Ingebruikname

In april 1920 nam het bestuur van de Technische Dienst als eerste zijn intrek in het nieuwe gebouw. Pas in de loop van 1923 volgden de overige afdelingen van het hoofdbestuur, dat na jaren van omzwervingen nu eindelijk in één gebouwencomplex werd samengebracht.

In 1928 werd ook de status van de telefonie erkend toen het staatsbedrijf PTT ging heten. Het beleid van de directie werd er steeds meer op gericht om de PTT tot een modern bedrijf om te vormen. Zo kwam er in 1927 een eigen persdienst en werd in 1930 de afdeling Economische en Algemene Zaken opgericht, die beide aan de Kortenaerkade werden gehuisvest. De lang gekoesterde wens om een zelfstandig bedrijf te worden werd echter pas in 1989 werkelijkheid toen de PTT Nederland NV werd gevormd. Dit betekende echter wel het vertrek van de centrale directie, zoals het hoofdbestuur na 1955 werd aangeduid, naar de Prinses

Beatrixlaan. Met de komst van het ISS (Institute of Social Studies) en de Nuffic (Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs) in september 1993 gaat het complex aan de Kortenaerkade, na een inwendige renovatie, een nieuwe toekomst tegemoet.

Literatuur

- Mr. W.J.M. Benschop en H. Icke, Een korte geschiedenis van het hoofdbestuur der P. T. en T., Den Haag 1933.
- Ir. G. Friedhoff, "Ir. G.C. Bremer, oud Rijksbouwmeester 7 juli 1880 - 14 augustus 1949", Bouwkundig Weekblad, 67, 29 november 1949, 557-568.
- Dr. G. Hogesteeger, Van lopende bode tot telematica, Groningen 1989.
- Jaarverslagen PTT, 1910-1925.
- Drs. C.J. Kleijwegt, e.a., De maatschappij verandert ptt verandert mee, Den Haag 1989.
- M.A.D. van Nieuwpoort, "De architectuur van Gustav Cornelis Bremer", KNOB Bulletin, 91, 1992, nr. 5/6, 145-155.
- H.P.R. Rosenberg, e.a., Architectuurgids Den Haag 1800-1940, Den Haag 1988.

Bronnen

Archief PTT (Algemeen Rijksarchief), inv.nrs: 240, 278, 293, 318, 321, 325, 326, 358, 366, 368, 389, 432 en 446.

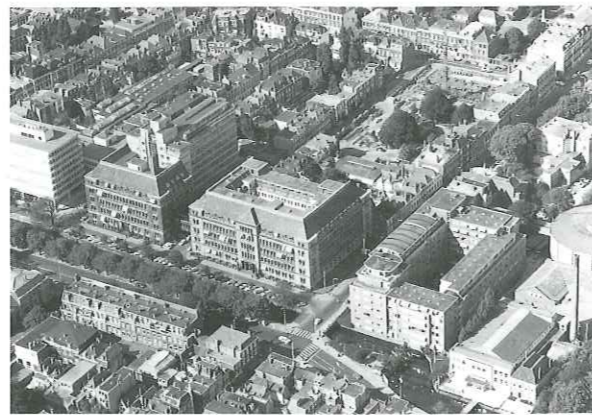
GEMEENTELIJKE INBRENG

Tussen het moment dat de PTT te kennen gaf de panden aan de Kortenaerkade te willen verlaten en de verhuizing van het ISS en de Nuffic naar het complex, liggen vele jaren waarin is gezocht naar een nieuwe invulling van deze plek. Veel instanties waren betrokken bij dit proces en ook de gemeente heeft een rol gespeeld. Eén van de medewerkers van de dienst Stadsontwikkeling/Grondzaken (SO/GZ), later Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling, heeft zich een aantal jaren met de Kortenaerkade bezig gehouden en blikt terug.

Aarzelingen

'Als ik langs de panden aan de Kortenaerkade kom, dan ben ik nog altijd een beetje verbaasd. Alleen de panden zelf al, echte kolossen. En toch, ze vallen mij niet erg op. Zijn ze mooi, zijn ze lelijk? Ik weet het nog steeds niet, maar ik zou ze zeker missen als ze er niet meer zouden staan.

'Die verbazing heb ik ook als ik terugdenk aan de periode tussen het vertrek van de PTT en de vestiging van de instituten. Een proces, dat vooral in de beginjaren aarzelingen, twijfels en ook wel tegenstellingen kende. Zo was het eigenlijk een klus voor de stadsvernieuwers: de panden lagen in het Zeeheldenkwartier. Maar, gezien functie en lokatie zijn ze toch maar opgepakt door de dienst SO/GZ, district centrum. En dan in de jaren zeventig bewust buiten het 'beschermd stadsgezicht' gehouden om in 1990 toch gemeentelijke monumenten te worden. Of de

8

aanvankelijke terughoudendheid van de gemeente om er zich mee te bemoeien en in schril contrast daarmee de latere inspanningen.

'Die aarzelingen en terughoudendheid werden minder toen het besef groeide dat de gemeente met de Kortenaerkade op een aantal fronten tegelijk een positieve invloed kon uitoefenen op de ontwikkeling van de stad. Ten eerste is de PTT een belangrijke werkgever in het Haagse en dan moet je meedenken over hun huisvesting en dus ook over de panden die ze achterlaten. En het zijn natuurlijk panden die ruimte bieden om andere instellingen te huisvesten die belangrijk zijn voor de stad, en ook nog eens op een lokatie die aan het centrum grenst. En een steeds sterkere voorkeur voor het behoud van de panden zelf.

Ideeën

'In de eerste helft van de jaren tachtig werden buiten het gemeentelijk apparaat ideeën en plannen voor de Kortenaerkade ontwikkeld. Soms was dat nieuwbouw

van appartementen, maar er is ook een plan geweest dat teruggreep op de historische band van Den Haag met Indonesië: een combinatie van Indisch cultureel centrum, hotel en dergelijke. Echt serieus zijn die plannen niet geworden, misschien waren ze te vroeg. Andere instellingen die wel eens genoemd zijn als mogelijke bewoners van de Kortenaerkade-panden, waren onderdelen van Defensie, zoals de Marechaussee, of de Informatica Universiteit. Voor al die plannen waren al snel alternatieve lokaties voorhanden, of je hoorde er gewoon niets meer van.

Zoektocht

'In het midden van de jaren tachtig werd duidelijk dat de instituten ISS en Nuffic uit hun jas waren gegroeid. Het pand De Witte Brug bood onvoldoende ruimte én moest ingrijpend worden opgeknapt. Binnen de dienst SO/GZ werd toen de relatie tussen die instituten en de Kortenaerkade gelegd. Eerste oriëntaties maakten duidelijk dat het PTT-complex meer dan voldoende ruimte bood en dat er mogelijkheden waren om aan de specifieke eisen van het ISS en de Nuffic te voldoen. 'De ontwikkeling kreeg een extra dimensie toen bleek dat ook andere instituten die zich bezig hielden met onderwijsactiviteiten in het kader van ontwikkelings-samenwerking, zich aan het bezinnen waren op hun huisvesting: het IHS (Institute for Housing Studies, Rotterdam), het IHE (Institute for Hydraulic and Environmental Engineering) en het RVB (Research Institute for Management Science, beide uit Delft). Begin 1987 lag daarbij de nadruk op de gezamenlijke huisvesting van het ISS en het IHS. Een onafhankelijk

onderzoeksbureau analyseerde drie lokaties (waarvan twee in Den Haag). Uit de rapportage kon geen eenduidige conclusie worden getrokken: 'appels en peren'. Duidelijk werd wel dat voor de instituten het huisvesten van cursisten een belangrijk aspect was. Dit was voor SO/GZ voldoende aanleiding om samen met collega's van de Dienst Volkshuisvesting op zoek te gaan. We hebben geloof ik wel 50 lokaties onderzocht of ze geschikt waren om er nieuwe huisvesting voor cursisten te bouwen. Veel geschikte lokaties waren er overigens niet en het was moeilijk om met ontwikkelen te beginnen zolang niet min of meer zeker was dat de Nuffic en het ISS in Den Haag zouden blijven, en het IHS, het IHE het RVB zich er zouden vestigen. 'Ook Rotterdam en Delft, de andere gemeenten waar instituten waren gevestigd, kwamen met aanbiedingen van lokaties. De ontwikkelingen gingen snel, maar de besluitvorming verliep traag. Dat is natuurlijk niet zo gek als je bedenkt dat er ten minste twee ministeries en vijf instituten over moesten beslissen. De aanbiedingen van andere gemeenten betekenden bijvoorbeeld een nieuwe analyse van zes lokaties, voor drie combinaties van instituten: een rapport van weer eens 150 bladzijden! Om een heel lang verhaal kort te maken, het RVB ging al snel in op een lucratief aanbod uit Limburg, het IHS kon uiteindelijk toch op zijn plek blijven en het IHE hechtte vooral belang aan de samenwerking met technische instellingen in Delft.

Verwarming

'De gemeente was geen echte partij in het proces: dat waren de ministeries, de instituten en de PTT. En dan

waren er nog andere belanghebbenden: de burens, de bewoners in de omgeving. En al was de gemeente dan geen echte partij, ze had wel een duidelijk beleid dat was bevestigd in vergaderingen van gemeenteraadscommissies: het ISS en de Nuffic moesten in Den Haag blijven en wel aan de Kortenaerkade. We deden wat we konden om het proces op gang te houden, om goede voorwaarden te scheppen. Zo is de gemeente uiteindelijk nog een tijdje eigenaar van de panden geweest, want dat bleek voor de voortgang van het proces noodzakelijk te zijn. We waren er niet echt blij mee. Toen de verwarming het niet goed bleek te doen, mochten we dat ook oplossen.

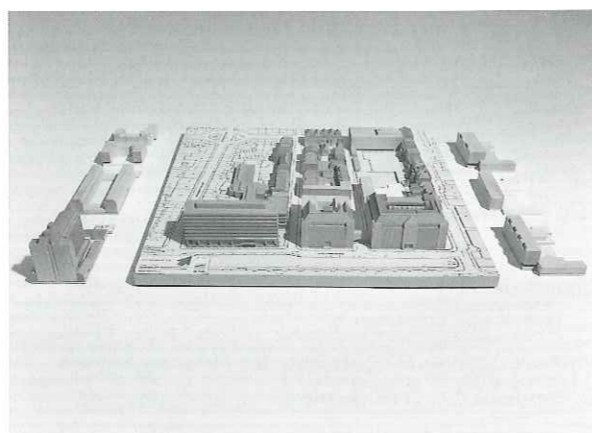
Nieuwe plannen

'Inmiddels waren we met de architect volop bezig met het ontwikkelen van plannen voor de gebouwen aan de Kortenaerkade. Een auditorium erop, eronder of erin? Toen duidelijk werd dat het ISS en de Nuffic het derde gebouw niet nodig hadden, gingen we aan de slag om op die plek huisvesting voor cursisten neer te zetten. Een gouden kans, een lokatie zonder andere claims en voor cursisten ideaal gelegen. Voor beide plannen bleek de (snel vervaardigde) maquette met uitneembare onderdelen een uitstekend hulpmiddel. Er moet nog ergens een doos vol varianten van bouwkundige modellen staan.

'Samen met het toenmalige Gemeentelijke Woningbedrijf, de dienst Volkshuisvesting en de Projektorganisatie Stadsvernieuwing hebben we de plannen ontwikkeld. Eerst hebben we een afweging gemaakt tussen verbouw of sloop en nieuwbouw.

Op stedenbouwkundige, functionele en financiële gronden is besloten tot nieuwbouw. Omwonenden konden daar onder voorwaarden mee akkoord gaan. Er werd weer flink geschoven op de maquette! Vooral in verticale zin, dat wil zeggen: een laagje erop, een laagje eraf. En, ook woningen voor niet-cursisten. Bovendien werd de grond tussen de Zeestraat en de Bazarlaan opnieuw verkaveld, een dringende wens van de bewoners.

'Verder was het een moeizaam werk om de woningbouwvoorschriften te combineren met de eisen die het ISS stelde aan de huisvesting van de cursisten. Volkshuisvesting, Woningbedrijf en architect waren er niet altijd van overtuigd dat dat zou lukken. Toch werd er gebouwd en ook nog met een gezamenlijk te gebruiken parkeerkelder.

9

Verbaasd

'Nog meer? Natuurlijk wordt in al die jaren weleens een van de partijen ongeduldig en dan staan er in no time drie projectontwikkelaars op de stoep met andere plannen. Dan is het zaak alle partijen ervan te overtuigen dat we nog allemaal op dezelfde lijn zitten. De één moet je overhalen nog wat geduld te hebben, de ander bied je aan een oplossing te zoeken. Het proces gaat weer verder, de projectontwikkelaars wachten nog even af tot het definitieve ja van het ISS en de Nuffic.

'Halverwege het proces wordt de PTT geprivatiseerd. Op de ontwikkelingen zelf heeft dat geen invloed, maar natuurlijk wel op de financiële afwikkeling.

Het Kroonbesluit over het bestemmingsplan is ook zo'n versturende factor: herbezinning op wat wel en niet gebouwd kan worden. Verder heb ik alleen uit de lange duur kunnen afleiden hoe de onderhandelingen over de financiering tussen de beide ministeries verlopen moeten zijn. Dat was vast niet gemakkelijk.

'En dan voor de gemeente: ideeën leveren voor subsidiemogelijkheden (de instituten zijn tenslotte van belang voor land, provincie en stad), voor een nieuwe lokatie voor het PTT-monument dat in de Zeestraat stond, voor het achter te laten pand De Witte Brug. Uiteindelijk staat er dan huisvesting voor instituten en cursisten op een prima plek. De stedenbouwkundige situatie is verbeterd, de stad zal profiteren van de levendigheid van de instituten. Mooi, maar ik ben na zo'n lang proces toch een beetje verbaasd.'

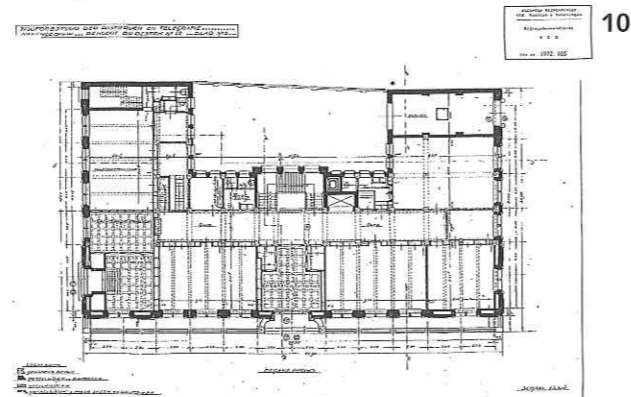
RESTAURATIE EN NIEUWBOUW AAN DE KORTENAERKADE

In 1988 kreeg Group 5 Consulting Engineers, onderdeel van Groep 5 Architecten en Stedebouwers, opdracht van het ministerie van Ontwikkelings-samenwerking vijf lokaties te onderzoeken met het oog op de huisvesting van het ISS, het IHS, het IHE en de Nuffic. Uit het onderzoek bleek dat de twee klassieke kantoorgebouwen van de PTT aan de Kortenaerkade te Den Haag het meest geschikt waren. Deze aanbeveling werd door de ministers van Ontwikkelings-samenwerking en Onderwijs en Wetenschappen overgenomen, waarna in nauwe samenwerking met de gemeente Den Haag tot aankoop van de gebouwen werd overgegaan. Groep 5 Architecten en Stedebouwers kreeg de opdracht voor het ontwerpen van de nieuwbouw en de herbouw.

Oorspronkelijke situatie

Het complex bestond uit drie gebouwen, Kortenaerkade 11 en Kortenaerkade 12, en een uitbreiding achter nummer 11. Kortenaerkade 11 en 12 werden in 1923 naar een ontwerp van ir G.C. Bremer gebouwd als huisvesting voor het hoofdbestuur van de PTT. Het zijn statige imposante gebouwen, waarvan het effect nog eens wordt versterkt door de stedenbouwkundige situatie, de ligging aan de singelgracht met aan de overzijde de koninklijke

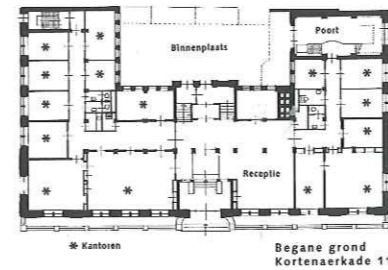
stallen. De gebouwen zijn met hun traditionele hoofdopzet en eigentijdse decoratieve details een karakteristiek voorbeeld van de representatieve overheidsarchitectuur uit de jaren twintig van deze eeuw. Achter Kortenaerkade 11 werd in 1947 tussen de Bazarlaan en de De Ruyterstraat een omvangrijke uitbreiding gebouwd, die een min of meer geweldadige ingreep in de stedenbouwkundige structuur betekende. De bouwhoogte, de overgang naar de bestaande bebouwing en de wisselende rooilijnen maakten een stedenbouwkundige correctie zeer wenselijk.

10

Nieuwe stedenbouwkundige situatie

Aangezien het IHE in Delft en het IHS in Rotterdam bleven, werd besloten de uitbreiding achter de Kortenaerkade 11 te slopen ten behoeve van nieuw te bouwen huisvesting voor ISS-studenten. Dat bood de mogelijkheid twee bouwblokken te formeren, één tegen de achterkant van de Kortenaerkade 11 en één in het verlengde hiervan tegen de bestaande huizen van de

Bazarlaan en de De Ruyterstraat. Tussen de twee blokken ontstond een pleintje.

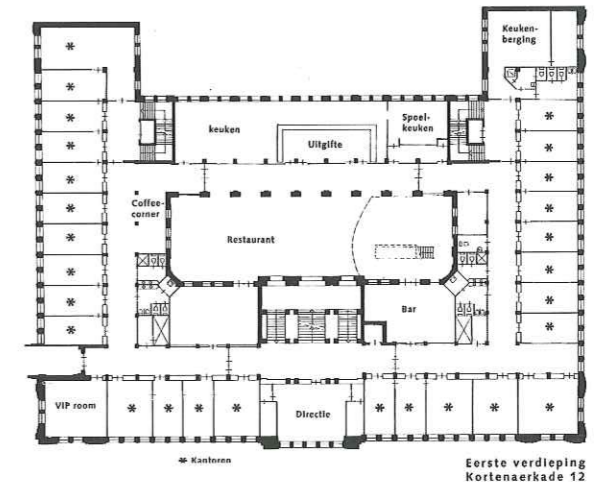
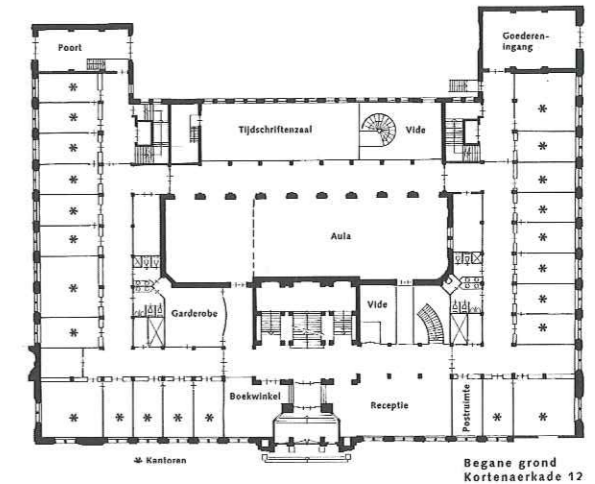
De eerst door hoogbouw gedomineerde plek is nu veranderd in een stedelijk rustpunt, dat volledig is ingebed in de stedenbouwkundige structuur van destijds. De voorzijde en hoofdentrees van de gebouwen aan de Kortenaerkade liggen weer naar de stad en de singelgracht gekeerd, zoals in het ontwerp uit 1923.

Toetsing eisenprogramma

Na het besluit van de ministeries om het ISS en de Nuffic te huisvesten in de PTT-gebouwen, wilden deze instituten zeker weten of de gebouwen aan hun eisen zouden kunnen voldoen. De gebouwen waren immers ontworpen als kantoren met een centraal geplaatst trappenhuis, inpandige gangen en aan weerszijden kamertjes.

De plattegronden geven de nieuwe situatie weer.

In het eisenprogramma was een aantal ruimten opgenomen, waarvoor niet direct plaats was in de gebouwen. Deze voor universitaire onderwijsinstellingen specifieke ruimten waren onder meer: een multipurpose lecture theatre (aula-achtige ruimte), een restaurant, een grootkeuken, een bibliotheek, leslokalen en ontmoetingsruimten. Ondanks het krappe budget, dat ingrijpende bouw-kundige wijzigingen niet toestond, konden de eisen worden verwerkt in een ontwerp.

Conceptuele uitgangspunten

Het doel van het ontwerp was de strakke structuur van het gebouw zodanig te veranderen dat er een wisselwerking zou optreden tussen enerzijds de klassieke ruimte-opvattingen en traditionele materialen en anderzijds de open ruimten en vrije vormen.

Daartoe zijn nieuwe verbindingen geconstrueerd door bepaalde gebieden open te breken. Met elementen als gedraaide trappen, een glazen lift en een glazen luchtbrug in de vides wordt het dynamische karakter van de nieuwe architectuur geaccentueerd.

Zo is een totaalbeeld ontstaan, waarin grote contrasten de kwaliteit van de bestaande en de nieuwe architectuur verhogen.

Het ontwerp

Exterieur. De gevels aan de Kortenaerkade, de Zeestraat, de Bazarlaan en de Ruyterstraat zijn schoongemaakt met water zonder toevoegingen om het zachte metselwerk en de tuf- en muschelkalksteen zo min mogelijk te beschadigen. Voorts zijn noodzakelijke reparaties aan natuursteen en voegwerk uitgevoerd. De originele ramen, daterend uit 1923, zijn vervangen door aluminium ramen, uitgevoerd met een renovatieprofiel dat zo dicht mogelijk de oorspronkelijke detaillering van de stalen ramen benadert. De ramen die de PTT reeds had geplaatst - gegalvaniseerde, stalen ramen voorzien van dubbel glas - zijn gehandhaafd.

Wat de zonwering betreft zijn de markiezen vervangen door screens, geplaatst in de negge.

De leien daken zijn gerepareerd en slechte dakvlakken

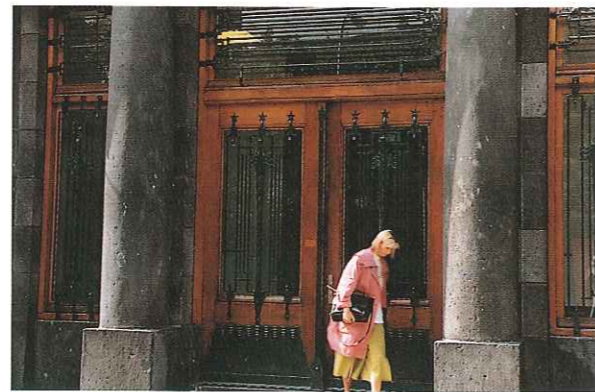
zijn vervangen.

De ventilatienok, voorzien van loodloketten en zinkstukken, is zoveel mogelijk opgeknapt, maar het budget was niet toereikend om over te gaan tot complete vervanging.

De entrees, voorzien van rijk siertraliewerk en gecompleteerd met aan weerszijden pijlers met sierlantaarns, zijn volledig gerestaureerd en in ere hersteld.

11

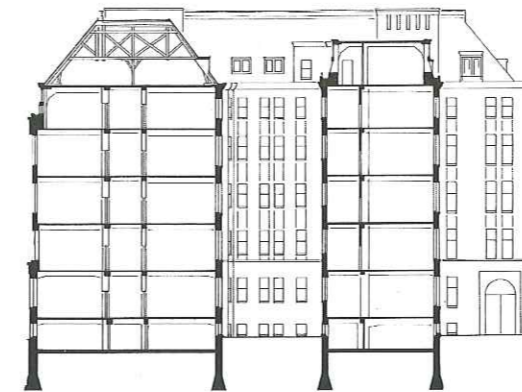
12

Interieur

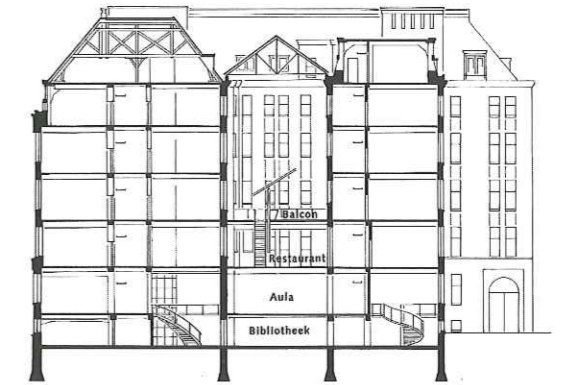
Algemeen. Het ISS is thans gehuisvest aan de Kortenaerkade 12 (het grote gebouw) en de Nuffic aan de Kortenaerkade 11 (het kleinere gebouw). De specifieke functies zijn alle ondergebracht in het gebouw van het ISS, evenals de voorzieningen die het ISS en de Nuffic samen gebruiken. De luchtbrug op niveau 1, die beide gebouwen verbindt, krijgt extra nadruk door toepassing van dezelfde kleuren.

Kortenaerkade 12

Achter de hoofdentree is het trappenhuis gesitueerd. Gezien de monumentaliteit van dit trappenhuis was het onmogelijk het receptiegebied centraal in het gebouw te plaatsen. Daarom is gekozen voor een decentrale receptie naast de entree, waarbij kantoorkamers weggebroken werden om ruimte en licht te creëren. De decentrale lift werd in het souterrain en op de begane grond transparant gemaakt en geplaatst in een vide, waar een trap de bibliotheek in het souterrain

Doorsnede (oud) Kortenaerkade 12

Doorsnede (nieuw) Kortenaerkade 12

ontsluit. In deze vide werd tevens een glazen loopbrug geconstrueerd die leidt naar de nieuwe lecture hall achter het trappenhuis (zie foto nr. 21). Zo is naast de monumentale trap een grote, lichte ruimte met receptie gecreëerd, vanwaaruit de twee belangrijkste ruimten in het gebouw, de bibliotheek en lecture hall, worden ontsloten. Door de liftkoker transparant te maken wordt de lift als verticaal transportelement benadrukt. Door de binnenplaats te overkappen en het souterrain, de begane grond en de eerste verdieping door te trekken is op drie niveaus extra ruimte ontstaan. In het souterrain is de bibliotheek ondergebracht. De oude binnenplaatsgevel werd opengemaakt met handhaving van de dragende penanten, waardoor de bibliotheek doorloopt tot aan de achtergevel. Ook hier is een vide geconstrueerd die een evenwicht vormt met de vide in het entreegebied.

Op de begane grond, waar zich voorheen de binnenplaats bevond, werd de lecture hall gebouwd in de vorm

11 Ingang de Kortenaerkade 11 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

12. Ingang de Kortenaerkade 12 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

van een kolomvrije ruimte van ongeveer 300m². Dank zij de grote verdiepingshoogte in de gebouwen (4.100 mm van vloer tot vloer) kon de vrije hoogte op 3.400 mm worden gehouden. Op de eerste verdieping boven de lecture hall werd het restaurant gevestigd. Dit 18 meter hoge atrium, afgedekt met een glazen lichtkap en met de oude gevel als arcade, is zowel ruimtelijk als functioneel meer dan alleen restaurant. Het gebouw keert zich er als het ware naar binnen. Op de tweede verdieping werd een balkonachtig element geplaatst dat vrij ligt op stalen balken en in het atrium zweeft.

13. Atrium Kortenaerkade 12 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

14. Balie Kortenaerkade 11 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

15. De gang met trappenhuis aan de Kortenaerkade 12 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

13

Vanaf dit "balkon" loopt een trap naar beneden, waardoor de eerste en de tweede verdieping van het gebouw ook in het atrium met elkaar verbonden zijn.

Om de verlichting onder te brengen, de bekabeling uit het zicht te houden en tevens de gangen van voldoende geluidabsorberend materiaal te voorzien, werd een klein uitstekend element ontworpen dat als een luifeltje in alle gangen werd verwerkt.

De kantoorcellen aan de buitengevelzijde werden gehandhaafd en gerenoveerd. De grote leslokalen bevinden zich aan de binnenzijde aan het atrium en zijn voorzien van airconditioning. De overige onderwijsruimten zijn te vinden in de achtervleugels van het gebouw en zijn toegankelijk via de zijtrappenhuisen.

De kapverdieping, opgebouwd uit houten spanten en geheel opgeknapt, werd bestemd voor recreatieve functies. Aangezien alle studenten uit het buitenland komen en langere tijd in Nederland verblijven, vervult het ISS ook de rol van gastheer. Het instituut biedt daarom onder meer de gelegenheid tot recreatie, waarvoor de kapverdieping een uitgelezen ambiance vormt.

Kortenaerkade 11

Kortenaerkade 11 is een kleinere uitgave van Kortenaerkade 12. Dit gebouw is U-vormig met een centrale entree. Anders dan in Kortenaerkade 12 ligt de liftpartij in de as van de entree en loopt het trappenhuis rond deze liftschacht.

14

Wat details en materiaal betreft is het trappenhuis anders behandeld dan de omgeving. De receptie werd naast de entree geplaatst.

Om ruimte te winnen in het gebouw werd de gang van de zijvleugels verplaatst van de binnengevel naar het midden van de vleugels.

Zo ontstonden extra kantooruimten aan de binnengevel. De hoge, brede gang aan de voorzijde is lineair van structuur met aan beide einden losse, ingebouwde units waarachter een overgang werd gemaakt naar de lagere, smalle zijgangen. Net als in Kortenaerkade 12 werden de hoofdgangen hoog gehouden door gebruikmaking van een vrij hangend akoestisch element.

15

Kleur en materiaal

De gekozen kleuren zijn geënt op de kleuren uit het Caribische gebied en op die uit de Noordfranse casino's in de jaren twintig. Zij contrasteren op een lichte en aangename manier met de zware structuur van het gebouw en sluiten goed aan op de authentieke glas-inlood ramen. Fijne materialen zoals aluminium, keramische tegels, roestvast staal alsmede marmoleum en vloerbedekking onderstrepen, gecombineerd met een ruwe pleisterlaag, het eigentijdse karakter van het interieur. De variëteit aan kleuren en materialen weerspiegelt het multiculturele karakter van het ISS en de Nuffic en accentueert de feestelijke uitstraling van het gebouw.

Omdat alle gangzones in het gebouw op elkaar lijken, bieden de verdiepingen weinig oriënteringsmogelijkheden. Om de verdiepingen van elkaar te onderscheiden kreeg elke verdieping haar eigen kleur. De kleurnuance van de leslokalen en kantooruimten werd zacht gehouden, terwijl de gangen in meer uitgesproken tinten werden geschilderd. De kleurverschillen tussen de verdiepingen werden geaccentueerd door de hoofdtrappen in zwart, wit en grijs uit te voeren.

De speciaal gemaakte vloerbedekking sluit aan op de kleurstelling van de verdiepingen. De servicegebieden en de koffieruimten in de gangen worden aangegeven door verschillend gekleurd marmoleum.

In de open gebieden van het gebouw, zoals de recepties, de vides en het atrium, komen het kleur- en materiaalgebruik op de verschillende verdiepingen terug en verduidelijken zo de ruimtelijke oriëntering.

Licht

De verlichting ondersteunt en manipuleert het karakter van de verschillende ruimten. Richtingsloze spotverlichting geeft de specifieke verblijven aan, zoals de recepties, de koffieruimten, het balkongebied en dergelijke, terwijl zogenaamde uplighters het verticale karakter van het atrium accentueren.

De luifel, een verlaagd, akoestisch element met geïntegreerde directe en indirecte verlichting, benadrukt het ritme van de typische balkenstructuur van de gangen.

Kleurige neonverlichting geeft de ontmoetingsruimte aan op het balkon van het atrium.

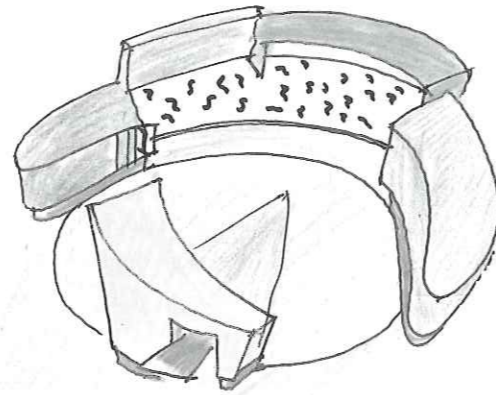
De TL-verlichting in de kantoren en de leslokalen accentueert het utilitaire karakter van deze ruimten. Speciale wandarmaturen en door de architect ontworpen meubels bevinden zich in de ontvangstruimten. Ook ruimten zoals het restaurant en de bibliotheek hebben hierdoor een eigen karakter gekregen.

Meubels

De vormgeving van de meubels sluit aan op het totaalbeeld van het interieur. De gewelfde vormen contrasteren met de harde structuur van het gebouw en de gekozen kleurcombinaties komen terug in de meubels. De speelse toepassing van de verschillende kunststoffen en houtsoorten, evenals het gebruik van staal en aluminium, verrijkt de variëteit aan kleuren en materialen. Het gebruik van luxe materialen als mahonie, perenhout, messing en chroom maakt van ruimten als de VIP-room en de bar een rustpunt in het kleurrijke interieur van de gebouwen.

16

17

Uitvoering

De gebouwen Kortenaerkade 11 en 12 zijn gerenoveerd door de Hollandsche Beton Maatschappij b.v. en de nieuwbouw voor de studentenhuisvesting werd gerealiseerd door van der Vorm Bouw b.v.

STAATSbedrijf of staatsBEDRIJF; PTT AAN DE KORTENAERKADE

Toen de eerste onderdelen van PTT in 1920 naar de Kortenaerkade verhuisden, was het jonge staatsbedrijf met handen en voeten gebonden aan het ministerie van Waterstaat. Het vertrek van de Kortenaerkade viel vrijwel samen met de omvorming tot NV Koninklijke PTT Nederland (KPN) in 1989. Het leek mij daarom aardig iets te schrijven over de relatie tussen PTT en overheid in de tussenliggende jaren. Ik beperk mij daarbij tot het financiële aspect.

Die relatie is steeds gekenmerkt door een zekere spanning. Aan de ene kant was er de overheid die greep op PTT wilde hebben en aan de andere kant PTT die zich meer en meer als een bedrijf wilde opstellen. In de jaren twintig raakte de leiding steeds sterker doordrongen van het bedrijfsmatige karakter van PTT. Zij wilde dan ook een commercieel beleid kunnen voeren. Dit betekende dat bedrijfsvreemde overwegingen geen invloed op het beleid mochten uitoefenen. Regering en parlement wilden dat beleid juist kunnen beïnvloeden in het kader van het algemene overheidsbeleid.

Dit laatste bleek in het begin van de jaren dertig. PTT moest toen via haar winst het tekort op de begroting van de overheid helpen aanzuiveren. De leiding van PTT moest het beleid dus mede laten bepalen door een

bedrijfsvreemd doel.

Een paar jaar later stond zo'n zelfde overweging de realisering van een stuk commercieel beleid in de weg. PTT wilde toen een algemeen reservefonds vormen. Dit moest de doorwerking van de door de conjunctuur sterk schommelende inkomsten op het bedrijfsbeleid enigszins dempen. Het plan werd afgewezen, juist omdat het PTT in staat zou stellen een eigen beleid te voeren, buiten de staatsbegroting - en dus buiten de controle door het parlement - om.

Twintig jaar later kwam die algemene reserve er wel. PTT mocht er echter alleen aankomen met toestemming van de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Financiën.

Een typisch bedrijfsvreemde invloed was de conjunctuurpolitiek. De overheid wilde na de Tweede Wereldoorlog de conjuncturele schommelingen temperen. Groeide de economie, dan moest de overheid haar uitgaven matigen. In dit kader kondigde de regering in 1956 een bestedingsbeperking af. Voor PTT betekende zij een plotselinge beperking van de investeringen. En dat, terwijl dezelfde economische groei een toeneming van de vraag naar de diensten van het staatsbedrijf tot gevolg had!

Volgens PTT werd door dit beleid niet alleen het bedrijfsbelang geschaad, maar ook het algemeen belang. Regering en volksvertegenwoordiging veranderden het beleid echter niet: naar hun mening vormde de conjunctuurpolitiek een hoger algemeen belang.

16. Balie meubel Kortenaerkade 12 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

17. Schets ontwerp balie meubel van Groep 5 Architecten en Stedebouwers

De overheid erkende dat de kans op plotselinge veranderingen in de investeringen van PTT tot onzekerheid leidde. Dat maakte het voor de leiding wel heel moeilijk een verantwoord bedrijfsbeleid uit te zetten en uit te voeren. Toeleverende bedrijven ondervonden er bovendien ook schade van: zij zaten ineens met een gat in hun orderportefeuille.

Om die onzekerheid te verminderen, kreeg PTT wat meer ruimte voor het voeren van een eigen beleid. Vanaf eind jaren vijftig mocht PTT een deel van haar winst gebruiken voor investeringen. Tot dan was die winst altijd volledig in de schatkist gestort. De nieuwe regeling betekende geen adering voor de minister van Financiën: in de tarieven zat voortaan een opslag voor investeringen.

Later ging de overheid nog een stap verder. PTT en de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Financiën maakten sinds de jaren zeventig afspraken over een meerjaren-investeringsplan. De overheid was daaraan gebonden, tenzij zich een onverwachte calamiteit voordeed.

Deze maatregelen boden PTT de mogelijkheid een verantwoord beleid te voeren. Vanaf het midden van de jaren zestig slaagde het bedrijf erin de gewenste investeringen te financieren uit de winst. Dit lukte ondanks een nieuwe bedrijfsvreemde last, die vanaf 1975 op de winst drukte. Ter bestrijding van het financieringstekort van de overheid moest PTT een ieder jaar groeiende uitkering aan de schatkist doen.

Omstreeks 1980 werd duidelijk dat op de bestaande weg niet kon worden voortgegaan. Met name

ontwikkelingen op het gebied van de telecommunicatie maakten in de nabije toekomst zeer grote investeringen noodzakelijk. Die zou PTT nooit uit de winst kunnen financieren. Op de minister van Financiën kon geen beroep worden gedaan, omdat de overheid haar beroep op de kapitaalmarkt juist wilde verminderen. Dit betekende dat PTT zelf op die markt geld moest kunnen aantrekken. Daarvoor moest het staatsbedrijf worden omgezet in een naamloze vennootschap. Dit paste ook binnen de algemene trend. De overheid moest haar greep op het maatschappelijk leven verminderen: privatisering en deregulering.

18

INSTITUTE OF SOCIAL STUDIES

Het Institute of Social Studies (ISS) verzorgt post-doctoraal onderwijs aan studenten, voornamelijk afkomstig uit ontwikkelingslanden. Het Instituut is in 1952 opgericht en maakt deel uit van een internationaal onderwijssysteem dat is toegesneden op de specifieke eisen en wensen uit de ontwikkelingslanden. Het ISS is als post-doctoraal instituut gespecialiseerd in beleidsgericht sociaal-wetenschappelijk onderwijs, onderzoek en adviesverlening betreffende de ontwikkelingsproblematiek.

Het Instituut, waar jaarlijks ongeveer driehonderd academici - vooral uit de ontwikkelingslanden - een opleiding volgen, hanteert het Angelsaksische gradenstelsel. De doelstelling is niet alleen het overdragen van kennis, maar vooral ook de toepassing van dergelijke kennis in de specifieke situatie van de ontwikkelingslanden. Het onderwijs is intercultureel, interdisciplinair en probleemgericht. Naast het Masterprogramma met zeven verschillende specialisaties en een duur van 15 maanden, kent het ISS vijf kortere, professioneel georiënteerde diplomaprogramma's, alsmede onderzoekgerichte M. Phil- en Ph.D.-programma's. De academische staf, waarvan 60 procent is gepromoveerd, is internationaal samengesteld. Het totaal aantal stafleden is 160 (80 academisch en 80 technisch en administratief). De voertaal is Engels. Het ISS heeft in de loop der jaren ongeveer 7.500 academici opgeleid.

Het ISS heeft een uitgebreid onderzoeksprogramma. Onderzoeksprioriteiten liggen op het gebied van sociaal-economische ontwikkelingsstrategieën, plattelandsontwikkeling, industrialisering, sociale bewegingen en internationale betrekkingen. Het ISS is eveneens actief betrokken bij 15 onderwijs- en onderzoeksprojecten in ontwikkelingslanden, en bij adviesverlening aan regeringen in die landen, internationale organisaties en banken en de Nederlandse regering. Het ISS heeft sinds 1981 een eigen adviesbureau, ISS Advisory Service, waar alle adviesverlening gecoördineerd wordt. Als grootste en toonaangevende opleiding op het gebied van ontwikkelingsstudies in Europa heeft het ISS een vooraanstaande internationale netwerkpositie. Ook onderhoudt het Instituut nauwe samenwerkingsbanden met de overige universitaire instellingen in Nederland.

19

De belangstelling voor en deelname aan dit onderwijs nemen sterk toe. Dat geldt met name voor de cursussen die opleiden tot algemeen erkende wetenschappelijke graden. Het ISS kent een scherpe selectie: slechts één op de zeven aangemelde studenten wordt toegelaten. Op deze wijze verschaft het ISS een interessant voorbeeld van het Angelsaksische opleidingsmodel binnen het Nederlandse wetenschappelijke onderwijsbestel.

NUFFIC

Boven de ingang van de Nuffic aan de Kortenaerkade 11 prijkt een telefonerende nimf. Dat is net zo symbolisch voor de Nuffic als destijds voor de PTT. Internationale communicatie is voor de Nuffic immers een basisvoorwaarde om haar doeleinden te bereiken. De Nuffic - de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs - ontplooit een groot aantal activiteiten ter ondersteuning van internationale samenwerking in het hoger onderwijs.

Achter de hoofdingang bevindt zich de afdeling Voorlichting. Daar kan iedereen terecht die iets wil weten over de activiteiten van de Nuffic. In het informatiecentrum 'Studeren in het buitenland', een onderdeel van de afdeling Voorlichting, is informatie te vinden over studie- en beursmogelijkheden in de Europese landen. Bovendien zijn er de talrijke Nuffic-publicaties over studeren in het buitenland verkrijgbaar.

De Nuffic geeft ook adviezen over de waarde van buitenlandse diploma's. Niet alleen aan instellingen die buitenlandse studenten willen plaatsen, maar ook aan particulieren die hun kansen op de Nederlandse onderwijs- en arbeidsmarkt willen verhogen met een zogenaamde 'Diplomawaardering op naam'. Andere afdelingen van de Nuffic houden zich bezig met het beheer en/of de uitvoering van allerlei subsidieprogramma's voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs. Dit gebeurt altijd in opdracht van instanties als de ministeries van Onderwijs en

Wetenschappen, Economische Zaken en Ontwikkelingssamenwerking, of in opdracht van de Europese Gemeenschap. Zo'n programma is bijvoorbeeld Passage, dat organisaties financieel steunt, die mensen uit het voormalige Oostblok managementstages aanbieden. Ander voorbeelden zijn Erasmus, een EG-programma voor Europese uitwisseling van docenten en studenten, en het Medefinancieringsprogramma Hoger Onderwijs Samenwerking (MHO), waardoor universiteiten en HBO-instellingen het hoger onderwijs in een aantal Derde-Wereldlanden kunnen helpen.

De Nuffic beheert een aantal secretariaten, zoals dat van het Indo-Dutch Programma on Alternatives for Development (IDPAD), een gezamenlijk research-

programma van Nederlandse en Indiase wetenschappers.

Ook is de Nuffic de spil in internationale onderzoeksnetwerken, zoals op het gebied van 'indigenous knowledge'.

Ten slotte maakt het Centrum voor de Studie van het Onderwijs in Ontwikkelingslanden (CESO) deel uit van de Nuffic. Het CESO doet onderzoek en beheert een belangrijke gespecialiseerde bibliotheek.

Meer en meer worden gespecialiseerde Nuffic-medewerkers door andere instanties uitgenodigd voor het uitvoeren van onderzoek of het verrichten van consultancy.

21

GROOTSCHALIGE RENOVATIE VAN MONUMENTALE PANDEN AAN DE KORTENAERKADE

Twee karakteristieke gebouwen uit het begin van de twintigste eeuw, het voormalige hoofdkantoor van de PTT, moesten gerenoveerd worden: een carré-vormig gebouw van 60 x 60 meter en 30 meter hoog en een U-vormig gebouw van 40 x 20 meter en eveneens 30 meter hoog, met een gezamenlijk vloeroppervlak van ruim 20.000 m² verdeeld over zes bouwlagen en onderling verbonden door een loopbrug.

In april 1992 begon de Hollandse Beton Maatschappij (HBM) Regio Den Haag in opdracht van het ISS en de Nuffic met de voorbereidende sloop- en bouwactiviteiten. Het uiteindelijke doel was het vierkante gebouw te verbouwen tot opleidingscentrum voor het ISS, het andere tot kantoorruimte voor de Nuffic. Het uiterlijk van de twee monumentale panden is in de oorspronkelijke staat gelaten en om het karakter te behouden slechts oppervlakkig gereinigd. Het interieur daarentegen werd grondig gerenoveerd en kreeg een moderne uitstraling.

De renovatie van beide gebouwen omvatte onder andere het plaatsen van nieuwe installaties voor gas, water, elektra en verwarming, nieuwe plafonds en scheidingswanden, nieuwe toiletgroepen en gedeeltelijk een nieuwe dakbedekking. Ook de ramen in de gevels werden grotendeels vervangen.

21. De vide met lift en loopbrug en met de trap naar de bibliotheek in het souterrain Kortenaerkade 12 (foto AKSENTO, Breda)

De enige feitelijke nieuwbouw was een atrium. Hiervoor werd de binnenplaats die binnen het carré lag, weggehaald, waarna tussenvloeren werden geplaatst en een overkapping werd aangebracht. Na 15 maanden leverde HBM op 15 juli 1993 beide panden op aan het ISS en de Nuffic. Op het hoogtepunt van de werkzaamheden waren er ruim 100 medewerkers aan de slag, onder wie 24 stukadoors. HBM is een groepsmaatschappij van HBG, Hollandsche Beton Groep nv, gespecialiseerd in utiliteitsbouw in West-Europa. In deze sector verricht zij nieuwbouw, verbouw, renovatie en onderhoud.

22

22. Lantaarn voor de ingang van Kortenaerkade 12 (Dienst REO, afd. Grafische Vormgeving/Fotografie)

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Arcade:	reeks van bogen
Atrium:	binnenhof
Loodloket:	loden slab waarmee de naad tussen muur en dakvlak waterdicht afgewerkt wordt.
Mansardekap:	kap met geknikt dakvlak
Negge:	loodrecht op het muurvlak staande kant van de opening
Penant:	muurdam
Risaliet:	vooruitspringend deel van de gevel
Screen:	zonwerend rolgordijn